

УДК 327(510:73)"1970/1972";
327(510:497.1)"1970/1972";
327(497.1)"1970/1972"

Сања РАДОВИЋ, М. А.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ ПОГЛЕД НА КИНЕСКУ ПОЛИТИКУ ОТВАРАЊА У ПЕРИОДУ 1970–72. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: *Кинеско-америчко споразумевање представљало је кључни процес у глобалним односима током 70-их година. Чланак се бави почецима политике отварања између САД-а и НР Кине и посебно југословенским погледом на ту политику. Анализирана је југословенска грађа која се бави кинеско-америчким односима у периоду 1970–72. године, чиме је омогућен специфичан увид у почетке политике отварања и споразумевања између две светске силе.*

Кључне речи: *Кина, САД, Никсон, Орешчанин, Тепавац, хладни рат*

Југославија је, као предводница несврстаних држава и силац посебног концепта међународног споразумевања, заузимала јединствено место у светској политици почетком 70-их година прошлог века. Посматрајући глобалне промене из самодоволне позиције „треће стране“, остваривала је већи увид у танане геополитичке промене но што би се то на први поглед могло очекивати. Процене глобалних кретања које налазимо у депешама југословенских дипломата с почетка 70-их зачуђујуће су прецизне с обзиром на сужену перспективу коју им је давао статус ванблоковског партнера, односно службеника државе која није имала могућности да оствари дубљи увид било у политику једне било друге заинтересоване стране. Међутим, можда им је управо та измештена перспектива омогућила шири поглед на глобалне проблеме, дозволивши им да доносе закључке који нису били оптерећени припадношћу једном или другом блоку. Југословенска перспектива је посебно значајна уколико узмемо у обзир да је од самог почетка политике отварања Народне Републике Кине према Западу, а посебно према Сједињеним Америчким Државама, СФР Југославија имала дипломатске односе са обе заинтересоване стране, што јој је дало могућност да преко својих дипломатских представништава у Вашингтону и Пекингу, али и у другим деловима света, стекне комплетнију слику креирања нове међународне политике.

Почеци политике отварања НР Кине током 1970.

У литератури се дуго и често полемиче ко је начинио први корак.¹ То можда и није толико важно, с обзиром на подударност интереса и жеља, које су омогућиле да са лакоћом из првог проистекне одмах и други корак. Сједињене Државе, са нарушеним међународним кредибилитетом, виделе су у отварању према Кини јединствену шансу за развој стратешког партнерства и поправљање сопствених позиција у југоисточној Азији, док је Кина, поред међународне изолације, била и под поморском блокадом од Бохаја до Тонкина дуж источне границе, са сталном претњом од совјетске инвазије са севера, уз хроничну нестабилност и ратни пожар на јужним границама. Политика сарадње, која је требало да замени форсиране антагонизме, донела би бенефите обема странама.

Када је у питању датирање почетака политике отварања НР Кине према западном свету, могли бисмо да их сместимо у 1970. годину, иако су прве назнаке ове промене могле да се осете одмах по Никсоновом доласку на власт годину дана раније, што нипошто није промакло југословенској дипломатији. Већ од друге половине 1969. југословенски амбасадори из разних делова света јављали су о промењеном држању кинеских дипломата према службеницима САД-а приликом сусрета на званичним пријемима, чиме су почеци политике отварања препознати још у првој фази. О измењеном понашању НР Кине као реакцији на све до тада предузете мере америчке владе² посебно је извештавао Богдан Црнобрња, југословенски амбасадор у Вашингтону. Он већ у јануару 1970. јасно закључује да све упућује на закључак „да је отпочела политика признавања НР Кине од стране САД“³ – и тиме показао

---

1 Детаљније о овоме видети: W. Cohen, *America's Response to China (A History of Sino-American Relations)*, Columbia University Press, 2010, pp. 215–219; H. Rong, *The Diplomat from China*, Beijing, 2007, pp. 163–170; Y. Xia, *Negotiating with the Enemy*, Indiana University Press 2006, pp. 135–161.

2 У претходним извештајима Црнобрња је јављао да је, од како је дошла на власт, нова америчка администрација опрезно али константно настојала да поправи односе са Кином, што је било видљиво кроз читаву серију потеза: Никсон је у свом инаугурационом говору изразио жељу за побољшањем односа са Кином; настављена је политика промењеног курса у Вијетнаму; дошло је до делимичног војног дезангажовања у региону југоисточне Азије (Окинава, смањење трупа на Тајланду, база на Филипинима, редуковање контингента б-52, редислокација 7. флоте итд.); у релативно кратком року донете су две одлуке о смањењу трговинског ембарга према Кини; дозвољено је и путовање за неке категорије становништва; САД је подстицао поједине државе (Канаду, Италију, Белгију) да успоставе дипломатске односе са НР Кином, што је представљало неку врсту „савезничке претходнице“; све то уз смањење антикинеске пропаганде у америчкој штампи. – Видети: ДАСМИП, Ф. 164, д. 3, бр. 41591, 15. јануар 1970, ДСИП, стр. 2 и Ф. 166, д. 9, 4722, јануар 1970, Мисија УН, стр. 3.

3 ДАСМИП, Ф. 166, д. 9, 4722, јануар 1970, Мисија УН, стр. 3.

колико је дубоко и јасно југословенска дипломатија разумева-ла савремене глобалне трендове још на самом почетку њиховог дефинисања. У наредним месецима постало је недвосмислено јасно да се кинеско-америчко приближавање одвија много брже но што су многи очекивали, а то неће дочекати креаторе југословенске спољне политике неспремне, напротив, на овом примеру до изражаја ће доћи виталност југословенске дипломатије, која ће позитивно одговорити на сигнале НР Кине и убрзати размену амбасадора две земље, стратешки се опредељујући на даљи развој билатералних односа са Пекингом.

Међутим, уколико пратимо извештаје који су претходили обнављању дипломатских односа на највишем ниову, постаје јасно да нису гајене илузије око карактера најављеног спољнополитичког курса НР Кине, па тако у депешама југословенских дипломата из априла 1970, налазимо процене како ће Кина и даље настојати да „слабости структуре своје моћи компензира политичким предностима и њеним општим положајем”,⁴ као и да „не треба изгубити из вида да у одређеним околностима може доћи и до поклапања њених (кинеских, прим. аут.) интереса са интересима суперсила и нагодби које могу штетити другим земљама”.⁵ Дакле, већ од почетне фазе отварања, поред свих позитивних аспеката које је препознала југословенска дипломатија, пре свега за себе и своје стратешке интересе, постојала је и бојазан да једном када изађе из изолације, Кина може постати само једна од суперсила. Исто тако добро је примећено да „Кина још дуги низ година неће бити у стању да оствари економску подлогу пропорционалну свом политичком и стратешком значају, што оставља широке могућности за осцилације у политичким ставовима”.⁶

У даљим анализама, југословенске дипломате су закључивале да је унутрашња стабилизација друштвено-политичких процеса (са завршетком радикалне фазе културне револуције), уз дефинисање нових принципа кинеске спољне политике који су подразумевали одвајање међудржавних од партијско-идеолошких односа,⁷ створила простор за сређивање односа са једним бројем земаља са којима је Кина прекинула контакте у време културне револуције или раније, што је свакако била исправна процена.⁸ Ублажавање екстремне политичке пропаганде према другим државама, промовисање сарадње и преговарања, успостављање дипломатских односа (са Канадом, Италијом и Белгијом)⁹ обележава нови спољнополитички курс НР Кине, гласио је закључак.

4 ДАСМИП, Ф. 109, д. 4, бр. 415443, 22. 4. 1970, ДСИП, 5. управа, стр. 4.

5 Исто.

6 ДАСМИП, Ф. 165, д. 3, бр. 411498, 19. 3. 1970, Делхи, стр. 1.

7 ДАСМИП, Ф. 109, д. 4, бр. 415443, 22. 4. 1970, ДСИП, 5. управа, стр. 6.

8 Више о кинеској дипломатији у време културне револуције: О. А. Westad, *Restless Empire*, London, 2012, pp. 333–363.

9 Исто, стр. 5.

На нову кинеску политику посебно су указивали измењени приступи према земљама Азије и Африке, којима није више нудила „платформу колективног окупљања”,¹⁰ већ је уместо тога настојала да развија чвршће билатералне односе, што се тумачило жељом да непосредније утиче на њихово будуће деловање на међудржавном плану. Када је у питању непосредно окружење Кине, југословенска дипломатија је ту предвиђала даље ширење кинеског утицаја са крајњим циљем да се „спречи и разбије политичко и стратешко окружење сопствене територије и потисне утицај обе суперсиле на азијском простору”.¹¹

Југословенска дипломатија је уочавала посебну заинтересованост Кине за регион Индокине, и прогнозирала да ће се та преокупираност задржати и у наредним годинама. Као потенцијална претња и препрека бржем изласку на азијску сцену, на супрот Кини су постављани Индија и Јапан,¹² државе са којима је Кина имала противуречан однос (уз све историјско-политичке импликације које је то носило). Посебан сегмент чинила је политика према источноевропским државама, чланицама лагера, према којима је Кина обуставила негативну пропаганду настојећи да их у новој фази развоја односа прикаже као „директне жртве совјетске политике”,¹³ што је откривало њено настојање да поткопа даљи утицај СССР-а на ширем простору, а не само непосредно на азијском.

Свеукупно посматрано, југословенска дипломатија је закључивала да нова кинеска спољна политика „садржи низ конструктивних елемената, нових и еластичнијих акцената у наступу и отварању према свету, али да је и даље оптерећена властитим недоследностима и противречностима”,¹⁴ које су је спречавале да се у потпуности посвети новом спољнополитичком курсу (пре свега ту се мислило на концепцију о историјској мисији Кине и КПК у свету, на представу о Кини као центру светске револуције и т. сл.).¹⁵ Када је реч о односима Кине према САД-у, треба још споменути да је као посебно значајан апострофиран интерес који обе државе показују „ради решавања конкретних питања билатералних односа” с циљем „задобијања повољнијих политичких и других позиција у односу на СССР”.¹⁶

Као веома важан навођен је и закључак да је, у контексту промена међународног положаја НР Кине и њене улоге у свету, дошло и да промена у ставу Кине према Југославији, што

---

10 Исто, стр. 6.

11 Исто.

12 Исто, стр. 7.

13 Исто, стр. 8.

14 Исто.

15 Исто.

16 Исто, стр 16.

се посебно одразило у „радикалном смањењу антијугословенске кампање“¹⁷ у кинеској штампи, као и кроз „спремност на развијање међудржавних односа“.¹⁸ Међутим, југословенска дипломатија није гајила илузије да се ради о изненада препознатој посебности југословенског спољнополитичког курса, већ је од самог почетка наглашавано да ове промене треба посматрати у „склопу ширег контекста међународних односа“¹⁹ и „опште активизације кинеске спољне политике и отварања према свету након делимитичног сређивања унутрашњих прилика у Кини“.²⁰ Једна од прекретница која је условила приближавање Кине Југославији била је совјетска интервенција у Чехословачкој,²¹ која је Пекингу представљала јасан сигнал да мора да отпочне са тражењем нових модалитета сарадње са другим државама, а посебно са онима које оштро опонирају совјетској политици агресије. „Снажан одјек југословенске осуде интервенције и спремност на одбрану властите земље“²² подигао је углед Југославије у очима Пекинга и „створио (је) изванредан простор за нормализовање дотадашњег стања“²³ између две земље. Такође, као посебна вредност југословенске државе истицана је социјалистичка револуција која је „извојевана сопственим снагама“,²⁴ на чему ће Кинези у билатералним разговорима стално инсистирати. Југословенској дипломатији нарочито је импоновала чињеница да Кина није условљавала развој билатералне сарадње односима Југославије са трећим земљама, показујући тако велико разумевање за југословенски статус и положај у свету,²⁵ „нарочито међу несврстанима“.²⁶ Наиме, неангажоване државе су биле значајна циљна група у чијем правцу је Кина усмеравала своју активност, са жељом да задобије њихову наклоности у даљим глобалним померањима.

---

17 Исто, стр 9.

18 Исто, стр 9.

19 Исто.

20 ДАСМИП, Ф. 85, д. 9, бр. 4843, 4. 1. 1971, ДСИП, стр. 5.

21 Исто.

22 ДАСМИП, Ф. 85, д. 9, бр. 4843, 4. 1. 1971, ДСИП, стр. 5.

23 ДАСМИП, Ф. 109, д. 4, бр. 415443, 22. 4. 1970, ДСИП, 5. управа, стр. 5.

24 ДАСМИП, Ф. 108, д. 3, бр. 421580, 29. 5. 1970, Каиро, стр. 1.

25 Исто.

26 Исто, стр. 5. Југословенска дипломатија је закључивала да је „једна од најзначајнијих нових црта кинеске спољне политике несумњиво промена њеног става према акцијама несврстаних земаља и позивање на Лусак у јавним иступањима Џоу Енлаја. Након неуспеха са акцијом око конференције афро-азијске солидарности (од које је Кина давно одустала и за сада не обнавља сличну акцију), несвртаност је једина платформа на којој су окупљене управе све оне земље афро-азијског света са којима Кина рачуна (као) са партнерима. Други разлог је тај што несвртаност објективно најважнија и најзначајнија форма отпора биполаризацији света, што одговара кинеским ставовима према положају и улози суперсила у савременим односима.“ ДАСМИП, Ф. 85, д. 5, бр. 420092, 10. 5. 1971, ДСИП, 5. управа, стр. 13.

Југословенској дипломатији је на руку ишла и сагласност са кинеском страном око одређених спољнополитичких принципа као што су подршка кинеском представништву у УН-у, признање владе Сиханука и други ставови у вези са Индокином, борба против „империјализма“ и „хегемонизма“²⁷ итд. Као финале ових позитивних тенденција у југословенско-кинеским контактима, доћи ће и до обнове дипломатских односа на највишем ниоу.²⁸ Тито је у разговору са америчким државним секретаром В. Роџерсом још почетком 1970. најавио скору размену амбасадора, посебно апострофирајући да „дипломатски односи нису били прекинути, већ су били на нивоу отпрајника послова“.²⁹ Након неколико месеци припрема, у мају 1970. на место југословенског амбасадора у Пекингу је постављен Богдан Орешчанин, док је јуна месеца у Београд стигао Ценг Тао. Ово је био само почетак у даљем развоју билатералних односа, који ће и на политичком и на економском плану узети замањ тек од наредне године.

Кинески излазак на светску сцену 1971. и југословенска реакција

Током 1971. године Кина је у потпуности изашла на међународну сцену, обновивши билатералне везе са највећим бројем земаља. Потпуно разумљиво, југословенска дипломатија је у својим извештајима највише пажње посвећивала управо југословенско-кинеској сарадњи, која је после обнове дипломатских контаката добила замајац, па се тако за само годину дана обим спољнотрговинске размене између две земље повећао неколико

27 ДАСМИП, Ф. 85, д. 9, бр. 4843, 4. 1. 1971, ДСИП, стр. 6.

28 Јован Чавошки наводи да је Југославија, после завршетка Другог светског рата, у координацији са Москвом, тајно успоставила дипломатске односе са Чанг Кајшековом Републиком Кином, са којом је планирала и размену амбасадора. То јој није сметало да четири дана по проглашењу Народне Републике Кине (5. октобра 1949) буде једна од првих земаља које су признале нову владу у Пекингу. Међутим, због познатог стања у тадашњим југословенско-совјетским односима, кинеска влада је показивала опрезност у бирању нових савезника, па тако никада није одговорила на југословенски позив. Дипломатски односи биће успостављени тек 1955, али ће се покварити током наредне две године, понајвише због догађаја у Пољској и Мађарској, који су уносили тензије у кинеско-југословенске односе. После Московске конференције комунистичких и радничких партија новембра 1957. и дефинитивно су запали у кризу, која ће потрајати до 1970. - Ј. Чавошки, *Југославија и кинеско-индијски конфликт*, Београд, 2009, стр. 34, 40, 89, 92-93, 112-113.

29 ДАСМИП, Ф. 164, д. 2, бр. 46549, 19. 2. 1970, ДСИП, Одсек за САД и Канаду, стр. 9. Југославија и Кина су од повлачења кинеског амбасадора Ву Сјуђуена априла 1958, што је пратило и повлачење југословенског амбасадора Владимира Поповића из Пекинга исте године, одржавале дипломатске односе на нивоу отпрајника послова. Видети: Ј. Чавошки, „Политика и дипломатска каријера Ву Сјуђуена, првог амбасадора НР Кине у Југославији“, *Југословенска дипломатија 1945-1961*, (ур. Слободан Селинић), Београд, 2012, стр. 384-407.

пута,³⁰ а отпочела је и културна и спортска сарадња (уговорено је гостовање кинеског стонотениског тима у Југославији крајем 1971, док је БИТЕФ позвао кинески балетски ансамбл да посети нашу земљу током 1971).³¹ Општи закључак је био да југословенски интерес за продубљивање односа са Кином постоји, али и да га одређује више фактора³² – пре свега требало је имати у виду „да значај Кине у свету расте, да јачају њене везе азијским, афричким и латиноамеричким земљама, али и да развијање односа са њом представља одређену противтежу СССР-у и САД”.³³ Југословенске дипломате су државним руководиоцима препоручивале да дају подршку оним снагама које „заступају и проводе садашњи курс”,³⁴ као и да Кини понуде југословенско искуство и међународне везе у осетљивом периоду даљег отварања према свету.³⁵

Југословенска анализа кинеске спољне политике у другим деловима света је била још садржајнија. Од самог почетка кинеске политике отварања југословенска дипломатија је примећивала двојност концепата са којима је Кина наступала на међународној сцени. Увек су ту биле и радикалан концепције и прагматични ставови – „начелне идеолошко-политичке прокламације” и „умерене спољнополитичке изјаве”,³⁶ што је исправно тумачено као указивање на „присутност разних снага унутар руководства”,³⁷ на шта је скретана посебна пажња у даљем креирању југословенског спољнополитичког курса.³⁸ Управо тај раскорак између начелних и тврдих изјава и реалистичне спољнополитичке праксе указивао је на сукоб у самом врху (на линији Џоу Енлај – Лин Биао), који је тињао све до експлозије у септембу 1971. Примећено је и да је кинеска спољна политика патила од „недостатка атрибута велике силе”,³⁹ а то ју је приморавало да се „идентификује са оним општим процесима у свету који објективно иду против њених главних ривала на међународној сцени САД–СССР”.⁴⁰

30 Трговинска размена између Југославије и Кине 1969. износила је 1,6 милиона долара. Већ 1970. прешла је 6 милиона долара (до новембра месеца), и то не рачунајући неробне приходе Југославије од транспортних услуга Кине од око 5 милиона долара, којих 1969. није готово ни било. - Исто, стр. 7.

31 Исто.

32 Важно је напоменути и да је Кина „имала још увек резерве према нашем унутрашњем развиту”, али и да прилике у Кини још увек нису биле сређене, што је упућивало на закључак о нужности „постепеног развита уззајамних односа”. – ДАСМИП, Ф. 87, д. 4, бр. 418675, 14. 5. 1971, ДСИП, стр. 6.

33 ДАСМИП, Ф. 85, д. 9, бр. 4843, 4. 1. 1971, ДСИП, стр. 8.

34 Исто.

35 Исто.

36 ДАСМИП, Ф. 85, д. 5, бр. 420092, 10. 5. 1971, ДСИП, 5. управа, стр. 1.

37 Исто.

38 Исто, стр 19.

39 Исто, стр 2.

40 Исто.

Позивање на пет принципа коегзистенције и „бандуншки дух“, уз враћање на редовну дипломатску праксу и подршку малим и средњим земљама – обележиће кинеску дипломатску активност и у наредним месецима.

У односу на САД, процене су биле да је Кина задржала свој познати став политичке конфронтације и деловања које је усмерено на истискивање америчког присуства у зони која за њу представља „зону властите безбедности“⁴¹ (Индокина, југоисточна Азија, Далеки исток) и које је чинило први ниво конфронтације, док су други ниво чинили региони Африке, Латинске Америке и Блиског истока.⁴² Када се радило о чисто билатералним односима, главно питање се тицало Тајвана, уз познате ставове обе стране. Предвиђања југословенске дипломатије су говорила да „не би било реално очекивати неки бржи развој у кинеско-америчким односима све док се не нађе за Кину прихватљиво решење за проблем Тајвана“.⁴³ Пинг-понг дипломатија оцењивана је као „вешто одмерен кинески потез који јој је донео бројне користи“⁴⁴ – уз сву пажњу коју је изазвао, „присилио је америчку администрацију да поново преиспита свој однос према Кини“,⁴⁵ али је довео и до „непосреднијег дијалога између две земље“⁴⁶ и побољшања положаја Кине „у односу на другог партнера – СССР“.⁴⁷ За Никсонову посету Пекингу писано је да ће имати „крупне реперкусије на опште стање мира и безбедности у свету, на баланс снага, на стање у блоковима, на расплет рата у Индокини, на ситуацију у ОУН“⁴⁸, уз навођење познатих мотива који су обе стране довели у преговарачку позицију. Међутим, као главно достигнуће нове кинеске политике приказана је промена у политици према СССР-у, чиме је Кина успела да од државе парије, која се налазила под претњом нуклеарног удара, постане држава која „кроз политичко-идејну конфронтацију уз истовремене међудржавне односе (са СССР) и дијалог (и са СССР и са САД) чини битан корак у правцу формирања триангуларне међузависности са СССР и САД“.⁴⁹

У опште оцене југословенске дипломатије улазили су и закључци да је кинеска дипломатска активност постала „државнија, реалистичнија и одмеренија“,⁵⁰ уз јасније дефинисање спољнополитичких праваца деловања, како према појединим државама тако и према регионима и међународним институцијама,

---

41 Исто, стр 7.

42 Исто, стр. 5.

43 Исто, стр. 6.

44 Исто.

45 Исто.

46 Исто, стр. 1.

47 Исто, стр. 6.

48 Исто, стр. 1.

49 Исто, стр. 10.

50 Исто, стр. 18.

чиме се подвлачила целовитост насталих промена.⁵¹ Посебно је вредна пажње оцена да су „садашњи међународни положај, понашање и политика Кине, по свему судећи, дугорочног карактера“, а да ће Кина још релативно дуго бити у „полупризнатом статусу велике силе“.⁵²

Значајан моменат у унапређењу југословенско-кинеских односа, био је везан за прву званичну размену делегација на високом нивоу.⁵³ Посета тадашњег југословенског државног секретара Министарства иностраних послова Мирка Тепавца (8-15. јуна 1971) спремана је више месеци⁵⁴ и представљала је до тада најважнију демонстрацију чвршће билатералне сарадње. Тепавца је примио лично премијер Џоу Енлај, са којим је водио вишедневне садржајне разговоре. Из забелешки вођених приликом разговора сазнајмо да је Џоу Енлај веровао да је главна карактеристика тадашње међународне ситуације „нарасла свест народа света“⁵⁵ који ће устати „против контроле две суперсиле и против политике права јачег“,⁵⁶ што је сведочило да се и поред свег прагматизма, Кинези нису још увек ослободили идеолошких парола. Ово је пратила оцена да је „надметање два хегемона сваким даном све веће, троше се огромне суме новца у војне сврхе, а посебно за васионске пројекте“.⁵⁷ Када је била реч о Вијетнаму, Џоу је наглашавао да, за разлику од става Де Гола према Алжиру, Никсон не схвата положај САД у Вијетнаму:⁵⁸ „Никсон је имао амбиције да постане велики председник, али он то никад неће бити. Хо Ши Мин је једном приликом рекао да ће прострети црвени тепих америчким трупама кад буду спремне да се повуку из Вијетнама. Никсон није искористио ту шансу.“⁵⁹ Говорећи о односима са СССР-ом рекао је да Кина покушава да избегне лоша искуства из развоја совјетске државе, у којој се, по кинеским оценама, „рестаурирао капитализам, појавиле су се привилеговане касте“

---

51 Исто.

52 Исто.

53 Иако је постојао и југословенски позив за Џоуову посету, она није могла да буде реализована „због заузетости унутрашњим проблемима“. – ДАСМИП, Ф. 87, д. 4, бр. 418675, 14. 5. 1971, ДСИП, стр. 7.

54 Саму припрему посете обележио је неспоразум око датума када би она требало да се одигра. Првобитно је био договорен март или април (Орешчанин је прихватио овај термин без консултације са МИП-ом), па је касније отказивање тј. померање посете изазвало сумње у искреност југословенске јавно прокламоване политике према Кини. Са овим је коинцидирало и неприхватање кинеске понуде да наши стонотенисери после гостовања у Јапану посете НРК. – ДАСМИП, Ф. 87, д. 5, бр. 412170, 9. 4. 1971, ДСИП, 5. управа, стр. 1-4.

55 ДАСМИП, Ф. 87, д. 4, бр. 423124, 17. 4. 1971, ДСИП, стр. 2.

56 Исто.

57 Исто.

58 Исто.

59 ДАСМИП, Ф. 87, д. 4, бр. 423770, ДСИП, забелешка, стр. 7.

(које су Кинези називали новим царевима)⁶⁰, а све то је само учврстило Пекинг у уверењу у исправност сопственог пута. Џоу је говорио како је Кина „још увек заостала земља“,⁶¹ чиме је показао склоност ка самокртици, али је она „у односу на ранија времена много јача“.⁶² Док је производила атомске бомбе које „разбијају монопол суперсила“,⁶³ Кина је више пута изјавила да неће прва употребити нуклеарно оружје⁶⁴, наглашавао је Џоу.

Када је реч о билатералним односима, ту је постигнута принципијелна сагласност да ће две државе сарађивати на повратку значаја Уједињених нација, пре свега кроз инсистирање на пријему НР Кине у УН, као и кроз даљи развој односа са земљама Трећег света. Југославија је то подржавала јер је „политика Кине објективно на линији политике несврстаних земаља“.⁶⁵ У кинеској штампи ова посета је прошла врло запажено, сусрети и разговори су оцењивани као „топли“, док су „револуционарне масе“ песмом и музиком испратиле делегацију.⁶⁶ Оцена југословенског амбасадора била је да се ради о тоновима који су резервисани за „истинске прогресивне пријатеље“.⁶⁷

Само неколико недеља после Тепавчеве посете, широм света је попут бомбе одјекнула вест о посети Хенрија Кисинџера Пекингу (9–11. јула). Југословенска дипломатија није била унапред обавештена о овом путу и била је изненађена као и готово све друге државе света.⁶⁸ После дводневних тајних разговора између Кисинџера и Џоу Енлаја, објављено је заједничко саопштење о договореној Никсоновој посети Кини, а југословенске дипломате су посебно апострофирале завршни пасус саопштења у коме се каже да су „лидери Кине и Америке сусрет искористили за тражење путева за нормализацију односа између две земље и размену мишљења од интереса за две стране“,⁶⁹ што је било од суштинског значаја за даље креирање југословенске спољне политике. Југословенска дипломатија преносила је да су сами

---

60 ДАСМИП, Ф. 87, д. 4, бр. 423124, 17. 4. 1971, ДСИП, стр. 3.

61 Исто.

62 Исто.

63 Исто.

64 Кина се од самог почетка политике отварања залагала за конференцију свих земља ради договора о забрани и уништењу нуклеарног оружја и нуклеарних експеримената, али није била спремна на склапање споразума у ужем кругу великих сила, „јер неће трговати својим принципима“. - Исто.

65 ДАСМИП, Ф. 87, д. 4, бр. 423124, 17. 4. 1971, ДСИП, стр. 10.

66 Посебно видно место заузимале су паролe: „Живело пријатељство између народа Кине и Југославије“, „Одлучно подржавамо борбу југословенског народа против страног мешања и претњи агресијом“, „Народи света уједините се и уништите америчке агресоре и његове сателите“. – ДАСМИП, Ф. 87, д. 5, бр. 423463, 19. 6. 1971, Пекинг, стр. 1.

67 Исто.

68 ДАСМИП, Ф. 119, д. 4, бр. 426519, 16. 7. 1971, Пекинг.

69 ДАСМИП, Ф. 119, д. 4, бр. 426520, 17. 7. 1971, Пекинг.

Кинези доживели Никсоново тражење разговора као личну победу и „признање неуспеха политике изолације НР Кине и њене блокаде”.⁷⁰ Кинеске дипломате су сведочиле да су контакти и разговори о посети трајали неколико месеци („од новембра прошле године”),⁷¹ а да је њихов успех круна нове дипломатске политике НР Кине и да ће представљати посебан значај за „све мирољубиве народе у свету”.⁷² Или, како је то поједностављено објашњавано југословенском амбасадору у Пекингу: „Амерички империјализам је водио борбу за изолацију Кине више од 20 година. А сада амерички председник жели да дође у посету Кини и нама се обраћа са том жељом. Зато сматрамо да (је) то победа кинеског народа и свих народа који (се боре) против империјализма. Да ми нисмо водили антиимперијалистичку борбу, амерички империјализам не би напуштао досадашње позиције.”⁷³ Кинези, дакле, нису остављали простора сумњи да је уговорена посета ишта до потпуна победа кинеске дипломатије.

С друге стране, Американци су се углавном бранили тврдањама да није постигнут никакав споразум „о уклањању разлика”, што би било нереално с обзиром на двадесет година сукобљавања, већ да је постигнут „општи договор обе стране да од сада надаље своје односе заснивају тако да као свој дугорочни циљ постигну помирење”.⁷⁴ Када је реч о Тајвану,⁷⁵ југословенске дипломате су сазнале да је „Кисинџер саопштио Џоу Енлају да Никсон 'није везан прошлошћу' и да је спреман признати реалност, тј. да је влада у Пекингу стварна кинеска влада, и повући из тога одређене консеквенце”.⁷⁶ То је тумачено као врло значајан уступак без ког не би било ни преговарња. У вези са Вијетнамом, информације су говориле да ће се ићи ка неком облику неутрализације региона, који би био прихватљив и за Кину и за САД,⁷⁷ док ће обе стране обуставити директно или посредно учешће у војним операцијама.⁷⁸ Све ове информације југословенска дипломатија

70 ДАСМИП, Ф. 84, д. 5, бр. 427054, 16. 7. 1971, ДСИП, стр. 1.

71 ДАСМИП, Ф. 119, д. 5, бр. 426693, 17. 7. 1971, Софија, стр. 2.

72 Исто.

73 ДАСМИП, Ф. 119, д. 4, бр. 426631, 19. 7. 1971, Пекинг, стр. 2.

74 ДАСМИП, Ф. 119, д. 5, бр. 427570, 23. 7. 1971, Вашингтон, стр. 1.

75 Тешко је веровати да режим Гуоминданга није био унапред обавештен о Кисинџеровој посети Пекингу ако се имају у виду Чанг Кајшекове изјаве у недељама пре посете и то да „последњих пет месеци Тајван преживљава увреде и страдања”, али и да ће се „врло скоро” пред њима „неминовно појавити нове тешкоће, горка времена и опасности”, али и да „ми немамо ништа против тога да будемо једини народ који још увек верује у анти-комунизам”. – ДАСМИП, Ф. 119, д. 6, бр. 428018, 28. 7. 1971, Пекинг, стр. 3.

76 Исто.

77 Исто, стр 2.

78 Кина је осећала потребу да стално подвлачи како неће бити један од преговарача у вези са будућим статусом Индокине, јер је то питање које треба да се решава на линији сукобљених страна: САД – државе Индокине. – ДАСМИП,

примала је са нескривеним задовољством јер је споразумевање Кине и САД-а представљало суштинску победу политике коју је она водила.

Значајан моменат који је током 1971. додатно учврстио сарадњу Београда и Пекинга био је улазак НР Кине у УН, с обзиром на југословенску принципијелну подршку, на којој су Кинези Београду били изузетно захвални. Ово је наглашено и посетом кинеског амбасадора заменику савезног секретара Тепавца, када је речено да су се „Влада и народ Југославије доследно борили за права НРК и против политике две Кине“, ⁷⁹ као и да је коначан улазак НР Кине у УН (у октобру 1971) означио „победу читавог света“ „и пропаст империјалистичке завере о стварању две Кине“. ⁸⁰ На овај начин је био зацементиран даљи напредак у развоју југословенско-кинеских односа.

Југословенски поглед на Никсонову посету Пекингу и њене последице по југословенско-кинеске односе

Несумњиво је да је 1972. година унела значајне промене у креирање спољнополитичких приоритета већине земаља света. После Никсонове посете Пекингу ништа више било исто, па је тако и југословенска дипломатија спремно дочекала ове новине. Југословенска дипломатска представништва пажљиво су пратила све припремне кораке као и саму посету, а суд који су дали о њеном карактеру био је на линији претходних извештавања. Орешчанин је саму посету оценио као позитиван допринос окончању „политике дискриминације и изолације коју су спроводиле САД и њени савезници“, ⁸¹ а генерално посматрано „доприносила је и смањењу затегнутости на Далеком Истоку и Пацифику, али и у целом свету“. ⁸² Ово је врло важан закључак будући да је намера Сједињених Држава управо и била да ојача своје позиције у југосисточној Азији, као и да смањи тензије у овом региону. ⁸³ И поред тога, очекивања југословенске дипломатије су ишла у правцу даље компетиције између две државе с обзиром на регионалне интересе који ће сада бити појачани „светским карактером одмеравања снага“. ⁸⁴ Време је дало за право оваквим закључцима, јер ће се надметање између две велесиле наставити и у наредним годинама.

Ф. 84, д. 8, бр. 430476, 21. 8. 1971, ДСИП, стр. 6.

79 ДАСМИП, Ф. 212, д. 2, бр. 439611, 29. 10. 1971, ССИП, стр. 1.

80 Исто.

81 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47872, 1. 3. 1972, Пекинг, стр. 1.

82 Исто.

83 Више в. код: У. Хиџ, *н. д.*, стр. 136–143.

84 Исто.

Шеф одсека за Кину у ДСИП-у Светозар Томић је посебан значај видео у чињеници да су обе земље прихватиле за основу својих односа принципе мирољубиве коегзистенције (што је САД раније одбијао), као и да су заједнички дале изјаву у којој сеprotиве споразумевању на рачун трећих земаља и подели света на интересне сфере.⁸⁵ Улазак НР Кине на светску сцену утицао је на то да се прошири база међународних односа, а истовремено и да се „односи између великих сила доведу у све већу међузависност и међусобно лимитирање“.⁸⁶ Орешчанин није био присталица пренаглашеног давања значаја тзв. *троуглу великих сила*, већ је тврдио да нове околности „погодују афирмацији аутентичних националних и државних интереса свих земаља“,⁸⁷ чиме се ширио маневарски простор и могућност за даљу еманципацију малих од притиска великих народа и поделе света на интересне сфере,⁸⁸ а то је било од посебног значаја за југословенску дипломатију. Међутим, овакав закључак је био идеолошки обојен и превише оптимистичан, што ће се најбоље видети на примеру Камбоџе која ће крајем 70-их, после рекомпозиције моћи великих сила, опет постати њихова жртва.

Сам карактер Никсонове посете, тумачено је, није био антисовјетски, јер „Никсона у Кину није довела нека само уска политика играња на супротности СССР и Кине, нити је Кина спремна да свој продор у свијет и улогу у свијету стави само у контекст антисовјетизма“.⁸⁹ Наглашена пажња посвећена је и анализи унутрашњих препрека на које су оба лидера наилазила, а посебно су апострофирана „идеолошка оптерећења“ која притискају релативно „уске снаге“ које су креатори и носиоци конструктивније и шире политике.⁹⁰ Америчка изјава о Тајвану, којом се де факто признаје кинески суверенитет, пре свега је била усмерена на то да задовољи кинеско руководство, али је и „унутар Кине послужила као оправдање политике отпочињања дијалога са САД“.⁹¹ Посебно је вредно тумачење да Кина неће даље инсистирати на укључивању Тајвана у НРК, већ да ће га третирати као „кинеску провинцију са специфичним аутономним статусом“, служећи

85 ДАСМИП, Ф. 75, д. 17, бр. 424291, 22. 6. 1972, ДСИП, шеф одсека за Кину, Светозар Томић, Одбору за питања вањске политике и односе са иностранством, стр. 4.

86 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47872, 1. 3. 1972, Пекинг, стр. 2.

87 Исто.

88 Исто.

89 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47872, 1. 3. 1972, Пекинг, стр. 2. Овим се може објаснити и потпуно одсуство помињања СССР-а у било ком контексту у кинеским и америчким изјавама у време Никсоновог боравка у Пекингу (што не значи да у интерним разговорима није било речи о СССР-у).

90 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47872, 1. 3. 1972, Пекинг, стр. 3.

91 Исто, стр. 5.

се искуствима са Хонгконгом.⁹² Кина је коминикеом одустала од примене војне силе у решавању тајванског проблема, али је истовремено и признала обавезе САД-а према његовим савезницима у Азији, укључив и Тајван, што је југословенска дипломатија видела као изузетно значајно достигнуће у политици споразумевања.⁹³ Спровођење овакве политике, веровао је Орешчанин, уклониће баријере за успостављање дипломатских односа „вероватно у току следеће године“,⁹⁴ што је очито била превише оптимистична процена.⁹⁵

Коментаре, који су махом долазили са Запада, да је Никсон по питању Тајвана учинио велики уступак Кини, Орешчанин је сматрао „неумесним“ јер је Никсон у овом погледу пружио „минимум“ – „признао је, уосталом, кинески суверенитет над оним што је кинеско, да би добио много више, не само отпочињање нормализације односа са НР Кином, него и све користи које ће то убудуће дати“.⁹⁶ Ово је врло важно запажање уколико имамо у виду да су хладноратовске искључивости до тада суштински утицале на формирање спољне политике великог броја држава, а нарочито САД-а. Никсонова способност да промени парадигму кроз коју посматра односе са другим државама препозната је и у Орешчаниновом извештају. Најизразитије разлике између две земље остале су по питању Индокине, а Орешчаниново тумачење је било да је САД задржао „тврђе позиције“ подвлачећи да неће одустати од војног ангажовања и политике „вијетнамизације“,⁹⁷ док је Кина наставила са декларативном политиком подршке ослободилачким покретима Индокине. Међутим, општи став је био да су обе стране показивале решеност да се ослободе „хипотеке у Индокини“, која је сада била најозбиљнија препрека бржем развоју њихових узajамних односа.⁹⁸ Као одговор на овакав развој ситуације, СССР је настојао да поремети концепт америчког војног дезангажовања у Индокини, вршећи снажан утицај на ДР Вијетнам да појача војне напоре.⁹⁹ Југословенска дипломатија је закључивала да је крајњи циљ СССР-а да спречи даље приближавање између САД-а и НР Кине, али и да смањи утицај Пекинга у Индокини показујући да

---

92 Исто.

93 ДАСМИП, Ф. 105, д. 12, бр. 410245, 17. 3. 1972, ДСИП, стр. 3.

94 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47872, 1. 3. 1972, Пекинг, стр. 5.

95 Непосредан резултат Никсонове посете била је размена официра за везу између две државе, чиме је институционализована даља дипломатска сарадња Вашингтона и Пекинга. До пуног успостављања дипломатских односа доћи ће тек у јануару 1979. године. Више о раду Канцеларије за везу код: Н. Rong, *н. д.*, стр. 205–300.

96 Исто, стр. 6.

97 Исто, стр. 4.

98 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47872, 10. 3. 1972, Пекинг, стр. 5.

99 ДАСМИП, Ф. 105, д. 12, бр. 410245, 17. 3. 1972, ДСИП, стр. 3.

се проблеми у Азији не могу решавати без њега.¹⁰⁰ Очито је било и настојање САД-а и НРК да „пониште“ и „умање“ предности које су на потконтиненту стекли СССР и Индија,¹⁰¹ па је тако постигнута сагласност о „потреби повлачења трупа Индије и Пакистана на своју страну линије прекида ватре у Кашмиру“,¹⁰² чиме је јасно изражен став да „ни Кина ни САД не желе да признају Индији статус равноправне силе у Азији“.¹⁰³

Посебан подстицај даљем развоју кинеско-америчких односа Орешчанин је видео у кинеском прихватању директне трговинско-економске сарадње, будући да су „раније Кинези одбијали директне економске односе условљавајући их политичким признањем“.¹⁰⁴ Као негативне перспективе наводио је могућност да САД настави да третира Кину као регионалног азијског партнера и антагонизовање НРК и САД-а на неким подручјима у свету, пре свега у УН-у.¹⁰⁵ Пажње вредан закључак био је и онај који се тицао кинеских мотива у промовисању политике која се поклапала са интересима малих и средњих земаља. Орешчанин је ово тумачио као изнуђену политику с обзиром на то да је кинеска снага више била у „политици, него у материјалном и војном потенцијалу“,¹⁰⁶ што је несумњиво било тачно. Шта ће бити када се Кина развије у велику и моћну снагу, зависило је од тога како ће свет изгледати у то време. Општи закључак је био да ће бити потребно доста времена да се између две државе створи више поверења¹⁰⁷ и да је вероватно да ће будући односи бити обележени „цик-цак кретањима“, како је то у здравици рекао премијер Џоу.¹⁰⁸

Што се тиче СССР-а, совјетско руководство је показивало напоре да максимално побољша своје позиције, пронађе нове савезнике и учини продоре тамо где став Кине и њена тадашња политика нормализације односа са САД-ом буду изазивали несигурност.¹⁰⁹ Исто тако, југословенска дипломатија је процењивала да ће Совјети наставити да испитују могућност продора и тамо где примете да примена Никсонове доктрине према Кини отвара „бре-

100 Исто, стр. 4.

101 Индија је у децембру 1971. војно потукла Пакистан и подржала формирање нове државе Бангладеш (од источних делова Пакистана). С обзиром на то да је Пакистан био стари амерички и кинески савезник ово је значајно пореметило геополитичку слику југоисточне Азије и појачало забринутост НР Кине, која се оштро супротстављала независности Бангладеша.

102 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47872, 10. 3. 1972, Пекинг, стр. 4.

103 Исто.

104 Исто, стр. 7.

105 Ово се није показало као тачно. Кина је постала конструктиван партнер у УН-у и до дана данашњег важи за сталну чланицу Савета безбедности са најмањим бројем вета – свега девет.

106 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47988, 3. 3. 1972, Пекинг, стр. 7.

107 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47872, 10. 3. 1972, Пекинг, стр. 6.

108 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47988, 3. 3. 1972, Пекинг, стр. 5.

109 ДАСМИП, Ф. 105, д. 12, бр. 410245, 17. 3. 1972, ДСИП, стр. 5.

ше" у зони америчког интереса и присуства.¹¹⁰ Није било случајно што је управо у време Никсонове посете СССР затражио од Јапана зајам од једне милијарде долара за развој нафтоносних поља у Сибиру,¹¹¹ чиме је покушао да ојача совјетско-јапанске везе у моменту када су се обе државе осећале угрожено због нових глобалних трендова из којих су били изостављене. За кинеско-совјетски сукоб се сматрало да је одавно изгубио карактер „идеолошког сукоба" и да се ту заправо ради о „сукобу државних интереса две велике земље",¹¹² као и да ће гранично питање наставити да оптерећује њихове међусобне односе за дужи временски период. Југословенска дипломатија је процењивала да је прихватањем прицнипа коегзистенције у односима са Кином, СССР показивао жељу да донекле смири свој сукоб са Пекингом, уз совјетско схватање да су разлике са Кином „суштинске и трајне".¹¹³

Московски самит југословенске дипломате су тумачиле Никсоновом жељом да „заокружи и утврди своје позиције у троуглу и шире, валоризујући недавно извршену нормализацију односа са Кином",¹¹⁴ као и да утврди „трајније односе равнотеже снага у Европи".¹¹⁵ Као Никсонов циљ виђено је јачење америчке позиције у другим регионима (Блиски исток, Медитеран и Азија) у циљу спречавања даљег продора СССР-а, али и конкретизовање споразума о ограничавању стратешког наоружања.¹¹⁶ Као и у преговорима са Кином, у зависности од остварених политичких споразума и компромиса, очекивања су ишла у правцу интензивирања економске сарадње са СССР-ом, за кога се претпостављало да је зависан од западних кредита и технологије.¹¹⁷ Непосредно пред московски самит, сматрано је да је СССР успео да ојача своје позиције, стабилизовањем односа са Западном Европом, својим присуством на Блиском истоку и Медитерану, као и продором на простор азијског потконтинента, уз задржавање улоге једног од најзначајнијих фактора у Индокини.¹¹⁸ С друге стране, процене су говориле и да ће разговори Никсона са званичницима у Москви омогућити Пекингу да боље сагледа стварни домет кинеско-америчких разговора, као и да ће представљати својеврстан тест

---

110 Исто.

111 ДАСМИП, Ф. 105, д. 12, бр. 410245, 17. 3. 1972, ДСИП, стр. 5.

112 ДАСМИП, Ф. 75, д. 17, бр. 424291, 22. 6. 1972, ДСИП, шеф одсека за Кину, Светозар Томић, Одбору за питања вањске политике и односе са иностранством, стр. 4.

113 ДАСМИП, Ф. 104, д. 3, бр. 414911, 27. 4. 1972, ДСИП, група за анализу и планирање, стр. 3.

114 Исто, стр. 2.

115 Исто.

116 Исто, стр. 3.

117 Исто.

118 Исто.

Никсонове искрености.¹¹⁹ За Москву је било од суштинског значаја да сусретом на врху, потврди своје позиције суперсиле и равнотежу у односима између САД-а и СССР-а, што је било нарочито важно после Никсонове посете Пекингу.¹²⁰

Југословенска дипломатија сматрала је да, после најновијих збивања, позиције Југославије могу „само да јачају, јер смо од раније успоставили односе са све три велике силе, не доводећи се у зависност ниједне од њих“.¹²¹ Кинези су потенцијал југословенско-кинеске сарадње оцењивали позитивно, сматрајући да постоје услови за њихово даље развијање, нарочито на економском и културном плану.¹²² Кинески амбасадор се посебно интересовао и за „климатске и стратешке услове“ у Југославији, с обзиром на место које Југославија има у овом делу света.¹²³ У разговору са првим секретаром кинеске мисије у УН-у, југословенске дипломате су сазнале да је Пекинг са задовољством примио вест да је Југославија постала нестална чланица Савета безбедности, јер то значи да „можемо добро сарађивати у многим питањима“.¹²⁴ Кинези су показивали интересовање и за „западну пропаганду о наводним проблемима међу вашим народима“,¹²⁵ уз наглашавање да „Кина, Југославија, Румунија и Албанија, имају заједнички проблем – угрожени су од стране СССР-а“,¹²⁶ иза чега је стајао предлог да можда „у будућности (...) треба да се удруже, уједине, јер такав отпор (је) снажнији од појединачног“.¹²⁷

Када је било речи о несврстанима, Кинези су и после Никсонове посете задржали исте позиције – давали су подршку „напорима разних народа и земаља за очување и учвршћење независности, суверенитета, територијалног интегритета и против мешања у унутрашње ствари“,¹²⁸ уверавајући југословенске дипломате да могу бити сигурне „да ћемо подржати све акције у том правцу“.¹²⁹ До краја године очекивала се посета и кинеског министра спољних послова Ђи Пенгфеја Југославији,¹³⁰ као одговор на

119 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47988, 3. 3. 1972, Пекинг, стр. 7.

120 ДАСМИП, Ф. 104, д. 3, бр. 414911, 27. 4. 1972, ДСИП, група за анализу и планирање, стр. 3.

121 ДАСМИП, Ф. 105, д. 10, бр. 47988, 3. 3. 1972, Пекинг, стр. 5.

122 ДАСМИП, Ф. 105, д. 11, бр. 48977, 7. 3. 1972, Москва, стр. 2.

123 Исто.

124 ДАСМИП, Ф. 105, д. 11, бр. 48954, 3. 3. 1972, Њујорк, стр. 4.

125 Исто.

126 Исто.

127 Исто.

128 ДАСМИП, Ф. 75, д. 4, бр. 411620, 25. 3. 1972, Пекинг, стр. 1, Орешчанин у разговору са Ју Чаном, начелником одељења за ИЕЗ и СССР у кинеском МИП-у.

129 Исто.

130 ДАСМИП, Ф. 75, д. 17, бр. 424291, 22. 6. 1972, ДСИП, шеф одсека за Кину, Светозар Томић, Одбору за питања вањске политике и односе са иностранством, стр. 6.

прошлогодишњу посету Мирка Тепавца Кини. Југословенске оцене су биле да, упркос разликама, „постоје услови за сарадњу на билатералном и међународном плану”,¹³¹ у чему је посебну улогу играло кинеско разумевање југословенског става да се „узајамни односи не могу развијати на рачун нашег односа са трећим земаљама”.¹³² И поред тога, шеф Одсека за Кину С. Томић је упозораво да не треба да „губимо из вида чињеницу да је Кина велика земља и да њене евентуалне амибиције и понашање као велике силе могу довести до неразумевања и тешкоћа у нашим међусобним односима”.¹³³ Као пример, навео је проблем пријема Бангладеша у ОУН. Пракса комуникације и саветовања дипломатских представника две земље, која је отпочела у време југословенске подршке кинеској резолуцији у ОУН-у, наставила се и у 1972, па су се Кинези често обраћали југословенским дипломатама за помоћ у вези са радом ОУН-а, његових органа и организација, али су тражили и подршку за избацавање Тајвана из Међународне уније за телекомуникације, Светске стонотениске федерације и сл.¹³⁴ Резултат наведених контаката и посета био је и знатно повећање трговинске размене између две земље у 1972. години, па је закључено да је општа тенденција у развоју југословенско-кинеских односа остајала, и поред свих изазова, и даље позитивна.

Свеукупно посматрано, глобални трендови почетком 70-их нису затекли југословенску дипломатију неспремну. Напротив, лакоћа и брзина са којом се Београд прилагођавао новонасталим догађајима, који су изненадили цео свет, указују на закључак да је озбиљност са којом се приступало савременим изазовима била на изузетно високом нивоу. Крупан заокрет у спољној политици који је начинила влада НР Кине није збунио или оставио индиферентним спољнополитичке актере југословенске државе, а исцрпност са којом је овај догађај испраћен пратила је виталност и спремност на прилагођавање коју је показивала југословенска дипломатија. Позиција Југославије у хладном рату доносила јој је бројне предности, а једна од њих је била могућност сарадње и споразумевања са скоро свим државама света, због чега је њена спољнополитичка позиција била изузетно примамљива али и цењена, доносећи јој стално нове савезнике и пријатељства.

Закључак

Политика отварања НР Кине према западном свету представљала је један од кључних догађаја хладног рата. Споразуме-

---

131 Исто.

132 Исто.

133 Исто.

134 Исто.

вање са САД-ом омогућило је Кини излазак из сенке и позиционирање на међународној сцени међу великим и признатим светским силама. САД је кроз сарадњу са Кином значајно ојачао своје међународне позиције, посебно међу земљама Азије. Никсонова посета Пекингу била је преседан у хладном рату, а поглед југословенске дипломатије подједнако је јединствен. Југославија је у том тренутку имала успостављене дипломатске односе и са САД-ом и са Кином, при чему јој је њена ванблоковска позиција омогућила специфичан увид у послове великих сила. Захваљујући чињеници да није била ни на страни САД-а ни на страни НР Кине, југословенска дипломатија је имала шири маневарски простор и слободу деловања што јој је омогућило брзо и ефикасно прилагођавање доминантним светским трендовима.

Summary

Sanja Radović, M. A.

Yugoslavia's view on China's Policy of Opening – up 1970–72.

| **Key words:** *China, USA, Nixon, Oreščanin, Tepavac, Cold War*

The PRC's policy of opening to the western world represents one of the key events of the Cold War. Agreements with the United States gave an opportunity to China to emerge out of the shadow and to position itself on the international scene between the great powers. By cooperating with China, USA have strengthened its global positions, especially in Asia. Nixon's visit to China was a precedent in the Cold War, and the perspective of Yugoslav diplomacy was no less unique. At that moment Yugoslavia already had diplomatic relations both with USA and China, whereby its non-aligned position made it possible to have a specific insight in the affairs of the great powers. Due to the fact that it was neither on the American nor the Chinese side, Yugoslav diplomacy had a greater maneuvering space and the freedom of action, which gave it a potential to adjust itself quickly and efficiently to the dominant world trends.